

Krakowskie rzemiosło terrazzowe w dwudziestoleciu międzywojennym oraz jego znaczenie dla materialnej kultury Krakowa

STRESZCZENIE

Celem dysertacji jest ukazanie rozwoju i stanu rzemiosła terrazzowego w międzywojennym Krakowie (1918-1939), a także przedstawienie materialnych śladów rzemieślniczej działalności jako elementów dziedzictwa kulturowego. Odnosząc się do aspektów wiedzy i rzemieślniczych tradycji, omówiono zagadnienia kultury niematerialnej.

Okres międzywojenny i zachodzące wówczas zjawiska stanowią centralną przestrzeń w strukturze pracy. Problem badawczy wymagał jednak wyjścia poza tak określone ramy czasowe w celu wykazania ciągłości rozwoju techniki i ustalenia okoliczności pojawienia się nowej specjalizacji budownictwa. Zrekonstruowanie historii branży obecnej na polskim gruncie od XIX w. wymagało analizy tradycji budowlanych, potencjału ludzkiego, dostępności materiałów, a także uwarunkowań prawnych i czynników społeczno-gospodarczych. Praca prezentuje historię i aktywność rzemiosła w kontekście zmian kulturowych, gospodarczych i cywilizacyjnych, także technicznych.

Początków technik wykonywania posadzek z użyciem barwnych okruszków kamiennych można upatrywać w neolitycznych posadzkach wapiennych. Tego typu okładziny stosowano w starożytnej Grecji i Rzymie. Opisana przez Witruwiusza technika *opus signinum* oraz artystyczna technika mozaikowa inspirowały włoskich rzemieślników pod względem artystycznym i technicznym. Rozwój posadzek ubijanych nastąpił na północy Włoch, gdzie dzięki talentowi friujskich rzemieślników antyczną podłogę przekształcono w *terrazzo alla veneziana* – tradycyjną technologię budowlaną Wenecji. Migracja zarobkowa włoskich mistrzów sprawiła, że od końca XVIII w. tzw. posadzki wysiewane były obecne w wielu krajach na północ od Alp. Wykonujący je rzemieślnicy na przestrzeni XIX w. rozwijali swoją działalność także w Wiedniu, docierając wreszcie do Lwowa i Krakowa. Na przełomie XIX i XX w. terrazzo zyskało status nowoczesnej techniki budowlanej, która odpowiadała potrzebom modernistycznego projektowania architektonicznego. W efekcie rosnącej popularności lastrykowych posadzek w Krakowie rozwinęła się nowa specjalizacja budownictwa. Krakowscy rzemieślnicy najwyższy poziom umiejętności osiągnęli w l. 30. XX w. i uznając układanie terrazzo za odrębny fach na przełomie 1936 i 1937 r. podjęli starania o utworzenie własnego cechu.

Praca została podzielona na cztery rozdziały poprzedzone wstępem. Pierwszy rozdział ma charakter porządkujący. Przeanalizowano w nim kontekst dziejowy rozwoju rzemiosła terrazzowego oraz dokonano syntezy rozwoju architektury modernistycznej. Rozdział drugi poświęcono głównie ustaleniu uwarunkowań prowadzenia działalności rzemieślniczej w okresie międzywojennym. W rozdziale trzecim omówiono relacje pomiędzy kompozycją architektoniczną a rzemiosłem. Skoncentrowano się na skatalogowaniu wybranych krakowskich realizacji z l. 1918-1939. Ostatni rozdział służy zwróceniu uwagi na terrazzo jako dziedzictwo kulturowe w wymiarze materialnym i niematerialnym. Jednocześnie omówiono zagadnienie autentyczności i wartościowania dziedzictwa jako podstawy ochrony konserwatorskiej.

Opracowany materiał dowodzi, że krakowskie rzemiosło terrazzowe stanowiło wyspecjalizowaną działalność, która była integralnie związana z nowoczesnym budownictwem okresu dwudziestolecia międzywojennego. Badania terenowe objęły wnętrza przeszło 10% zabytkowych budynków zaprojektowanych i wzniesionych w Krakowie w l. 1918-1939. Pozwoliło to wykazać, że okładziny terrazzowe w tamtym czasie należały do najbardziej rozpowszechnionych materiałów wykończeniowych, urastając do rangi cechy stylowej dziedzictwa architektonicznego doby modernizmu.

Lokalni lastrykarze swobodnie poruszając się pomiędzy tradycyjną i nową formą w architekturze, dostosowywali kształty, kolory, faktury, ornament i proporcje elementów do oryginalnych projektów autorstwa uznanych architektów. W efekcie rzemieślnicy terrazzowi uczestniczyli w realizacji najbardziej prestiżowych zamówień architektonicznych miasta, a ich praca miała fundamentalne znaczenie dla ostatecznego wyrazu estetycznego modernistycznych wnętrz.

Michał Szkoła

M.S.
- 21.12.2022